

ISSN 1822-119X

Mokytojų ugdymas. 2008. Nr. 11 (2), 157–167

Teacher Education. 2008. Nr. 11 (2), 157–167

Rima BAKUTYTĖ, Lidija UŠECKIENĖ

Šiaulių universitetas • *Šiauliai University*

ANDRAGOGŲ DIDAKTINĖS KOMPETENCIJOS RAIŠKA PERKVALIFIKAVIMO STUDIJOSE (EMPIRINIS TYRIMAS)

Anotacija

Straipsnyje, remiantis tyrimu su 242 siekiančiais pedagogo kvalifikacijos tęstinėse studijose asmenimis, atskleidžiama, kaip studentai vertina savarankiškumo, iniciatyvos ugdymo aspektais andragogo veiklą, studijų rezultatų vertinimą. Konstatuojama, jog, pasak persikvalifikuojančiųjų, andragogai labiau orientuojasi į žinių perteikimą ir formalų vertinimą, bet mažai dėmesio skiria studentų savarankiškumo, iniciatyvos skatinimui.

Pagrindiniai žodžiai: *andragogas, kompetencijų vertinimas, pedagogų perkvalifikavimas.*

Įvadas

Nuolatinės kaitos sąlygomis tampa itin aktualu orientuotis į suaugusiųjų ugdymo problemas. Didėjanti konkurencija vis labiau skatina galvoti, kaip organizuoti mokymą, kad jis taptų patrauklesnis, reikšmingesnis suaugusiesiems. Todėl neišvengiamai būtina pasitelkti andragogikos teorinius ir empirinius tyrinėjimus, padedančius giliau suvokti besimokančiojo poreikius, jo mokymo(-si) organizavimo bruožus šiuolaikinėje realybėje, išsiaiškinti asmens mokymąsi skatinančius ir slopinančius veiksnius ir pan.

Tokių tyrimų užsienio literatūroje galima ap- tiktį nemažai. Vieni jų kloja teorinius suaugusiųjų mokymo(-si) pamatus, kiti – gilinasi į suaugusiųjų mokymo(-si) procesus empiriniu lygmeniu ir kartu papildo, praplečia, sukonkretina teorinius teiginius bei nubrėžia gaires tolesnei andragogo praktinei di- daktinei veiklai. Šiuose darbuose išryškėja bendra nuostata – suaugusieji turi mokytis savarankiškai, ro- dyti iniciatyvą, jų žinios turi būti glaudžiai siejamos su jų veikla, gyvenimo patirtimi, jie turi gebėti rasti jiems prasmingus šaltinius ir jais naudotis. Tokia idėja ypač akivaizdi Knowles (1975) teorijoje, kurioje nuro- doma, kad suaugęs besimokantysis turi gebėti imtis iniciatyvos, be kitų pagalbos nustatyti savo mokymosi

THE EXPRESSION OF DIDACTIC COMPETENCIES OF ANDRAGOGS IN RETRAINING STUDIES (EMPIRICAL RESEARCH)

Abstract

In the article referring to 242 persons seeking for pedagogue's qualification in retraining studies, we re- veal how students evaluate andragog's activities, eval- uation of study results with regard to aspects of self- sufficiency, initiative's development. It is stated that according to the retrained pedagogues, andragogs are more oriented towards knowledge transmission and formal evaluation, but pay little attention to develop- ment of students' self-sufficiency and initiative.

Key words: *andragog, evaluation of competences, retraining of pedagogues.*

Introduction

Under the conditions of constant change, it is important to orient to problems of adult education. Increasing competition stimulates to think how to organize teaching to make it more attractive, meaningful for the adults. Therefore, it is inevitable to invoke theoretical and empirical researches of andragogy which help to understand better the needs of a student, his features of teaching(learning) organisation in modern reality, to find out the factors stimulating and suppressing person's learning, etc.

It is possible to find quite a number of such re- searches in foreign literature. Some of them make the- oretical basis of adults' teaching (learning), others – go deeper into processes of adults' teaching (learning) at empirical level and also supplement, extend, concret- ize theoretical statements and provides guidelines for further practical didactic activities of an andragog. General attitude appears in these works – adults have to learn independently, show initiative, their knowl- edge has to be closely related to their activities, life experience, they have to be able to find important sources and use them. Such idea is especially obvi- ous in Knowles (1975) theory in which it is indicated that adult student has to be able to take on initiative, to

poreikius, formuluoti mokymosi tikslus, identifikuoti žmogiškuosius ir materialinius išteklius, pasirinkti ir įgyvendinti priimtinas mokymosi strategijas ir vertinti mokymosi rezultatus.

Užsienio mokslinėje literatūroje nemažai vietos skiriama dėstytojo veiklos ir elgesio aspektams, kurie lemia efektyvų mokymąsi. Čia neretai pažymima, jog nėra vieno mokymo modelio, kuris užtikrintų sėkmę mokymo(-si) procese. Svarbu tik tai, kad besimokantis suaugusysis jaustųsi saugiai, gautų reikiamą paramą (Cranton, 2002). Siekiant mokymosi tikslų, kaip nurodo ta pati mokslininkė, pravartu pasitelkti mokymosi šaltinių įvairovę (filmus, įvairius dokumentus, apsakymus, trumpas istorijas, eilėraščius ir kt.), kuri verstų abejoti suaugusiuosius savo įsitikinimais, raginti studentus išsakyti savo prielaidas, naudotis savo biografiniais duomenimis, kurti situacijas, kur būtų reflektuojama jų patirtis, remtis besimokančiųjų pavyzdžiais iš jų darbo, organizuoti vaidmenų atlikimą, dirbti grupėmis ir kt. Brookfield (1995) siūlo organizuoti kritinius debatus, teikti studentams projektus ir pan.

Gilinantis į mokslinius šaltinius paaiškėja, kad ne tik andragogo veikla, elgesys lemia suaugusiųjų mokymą, bet ir asmenų kompetencijų vertinimas studijų procese, kuris, pasak Boud (2000), turėtų būti orientuotas į mokymąsi. Tokio vertinimo šerdis yra koncentracija į mokymosi vertinimą. Juk vertinant yra siekiama trejų tikslų: pirmiausia vertinama yra dėl sertifikavimo; antra, vertinimas yra kaip mokymosi procesas; trečia, vertinimas skatina mokymąsi visą gyvenimą. Siekiant pastarųjų dviejų tikslų, kurie yra esminiai XXI a., svarbu, kad besimokantieji patys būtų aktyvūs vertinimo dalyviai. Šia prasme itin reikšmingas yra savęs ir kitų besimokančiųjų vertinimas, kuris padeda ugdyti vertinimo patirtį, bet to nepakanka. Kaip nurodo Black, William (1998), Hattie, Jaeger (1998), svarbu, kad besimokantysis gautų tinkamą grįžtamąją informaciją iš lektoriaus. Šie komentarai turi būti nuoseklūs ir savalaikiai, antraip jie netaps tolesnio mokymosi orientyrais.

Šiandien Lietuvoje vyksta diskusijos apie tai, kokios kompetencijos reikalingos persikvalifikuojantiems pedagogams. Šiame kontekste taip pat siekiama aiškintis, kaip studijų metu pedagogo kompetencijas reikia formuoti. Studijuojama užsienio patirtis ir tuo pagrindu kuriami pedagogų rengimo ir kartu perkvalifikavimo modeliai. Kaip parodė užsienio šalių (Europos, JAV, Australijos ir kt.) patirties, rengiant pedagogus ir perkvalifikuojant asmenis, analizė, pedagogų rengimas ir perkvalifikavi-

determine his learning needs without others help. To formulate learning aims, identify human and material resources, to choose and implement acceptable learning strategies and evaluate learning results.

In foreign scientific literature much attention is paid to the aspects of lecturer's activities and behaviour which determine effective learning. Quite often it is emphasized that there is no single teaching model which would ensure success in teaching (learning) process. It is important that adult student would feel safe and receive necessary support (Cranton, 2002). As the same author indicates, when achieving learning aims it is helpful to use variety of learning sources (films, various documents, stories, short stories, poems) which would make adults doubt their convictions, motivate students to express their presumptions, use own biographic data, create situations where their experience would be reflected, to refer to students' examples from their work, organize performance of roles, work in groups, etc. Brookfield (1995) suggests organizing critical debates, providing projects for students, etc.

Analyzing scientific sources it becomes clear that not only andragog's activities, behaviour determine adults' education but also evaluation of persons' competences in study process which, according to Bound (2000) should be oriented to learning. The core of such evaluation is concentration on evaluation of learning. While evaluating three aims are being pursued: firstly, evaluation is due to certification; secondly, evaluation is like learning process; thirdly, evaluation stimulates life long learning. Pursuing the latter two aims, that are essential in XXIc. it is important that students themselves would be active participants of evaluation. In this sense self-evaluation and evaluation of other students become especially important. Such evaluation helps to develop evaluation experience, but this is not sufficient. As Black, William (1998), Hattie, Jaeger (1998) indicate, it is important for a student to receive relevant feedback information from the lector. The comments have to be consecutive and apropos otherwise they will not be guides for further learning.

In Lithuania today discussions are going on about what competences are necessary for retraining pedagogues. In this context we also try to find out how to form pedagogue's competences during studies. Foreign experience is being studied and referring to it models of pedagogues' training and retraining are created. As foreign countries' analysis of experience of training of pedagogues and retraining of people has shown (Europe, the USA, Australia, etc.), training of

mas yra glaudžiai tarpusavyje susiję. Neretai perkvalifikavimas yra labiau akcentuojamas nei kvalifikacijos teikimas dėl pedagogų stygiaus, greitos darbo rinkos kaitos. Pedagogai dažniausiai yra rengiami universitetuose, fakultetuose, o tie asmenys, kurie yra įgiję konkrečios srities bakalauro laipsnį ir siekia pedagogo kvalifikacijos, dažniausiai studijuoja prie universitetų veikiančiuose specialiuose padaliniuose, kuriuose vyksta tik perkvalifikavimo studijos ir tobulinimas. Persikvalifikuojantys asmenys jau įgiję bakalauro kvalifikacinį laipsnį ir turi išplėtotas dalykines kompetencijas, pedagoginės patirties, jiems aktuali studijų aplinka, todėl dirbantiems su jais dėstytojams būtina orientuotis ne tiek į naujos informacijos perteikimą, kiek į savarankiškumo, iniciatyvos, praktinės patirties reflektavimą, vertinant tokių asmenų studijų rezultatus labiau akcentuoti mokymosi perspektyvas. Kitaip tariant, lygia greta šalia pedagogų, dirbančių mokykloje ar ikimokyklinėje įstaigoje, kompetencijų plėtotės klausimo turi būti keliamas ir dėstytojų, rengiančių pedagogus, didaktinių kompetencijų plėtotės klausimai, pripažįstant skirtingas siekiančių kvalifikacijos ir persikvalifikuojančių asmenų reikmes.

Norint išsiaiškinti, kokia yra apskritai studijų persikvalifikuojančiuose institucijose būklė, atsižvelgiant į užsienio patirtį, buvo organizuotas žvalgomasis tyrimas. Šio **straipsnio tikslas** – atskleisti persikvalifikuojančių pedagogų nuomonę apie tai, kaip dėstytojai studijų procese plėtoja jų veikloje reikalingas kompetencijas savarankiškumo, iniciatyvos ugdymo aspektais, nustatyti, ar dėstytojai orientuojasi į persikvalifikuojančiųjų įgyjamų kompetencijų plėtotę ateityje, kokius dėstytojų didaktinius gebėjimus labiausiai reikėtų tęstinio mokymo(-si) metu plėtoti.

Tyrimo metodai – mokslinės literatūros analizė, padėjusi išsiaiškinti, kokie mokymo(-si) organizavimo būdai, dėstytojų elgsena sudaro sąlygas siekiančių pedagoginės kvalifikacijos asmenų kompetencijų plėtotei, ir pagrįsti tyrimo rezultatus; anketinė persikvalifikuojančių asmenų apklausa, kiekybinė ir kokybinė tyrimo duomenų analizė.

Tyrimo imtis. Tyrimo metu buvo apklausti 242 persikvalifikuojantys pedagogai, studijuojantys dviejose Lietuvos tęstinių studijų institucijose. Tiriamųjų demografinės charakteristikos:

- I institucijoje buvo apklausta 88,6 proc. studijuojančių moterų, o vyrų – 11,4 proc., II institucijoje – 70,6 proc. moterų ir 29,4 proc. vyrų. Matyti, kad tarp tiriamųjų dominuoja moterys. Tokia tiriamųjų imtis atitinka šalies pedagogų demografinius rodiklius. Antrojeje

pedagogues and retraining are closely interrelated. Sometimes retraining is more emphasized than qualification due to lack of pedagogues, rapid changes of labour market. Pedagogues are usually trained in universities, faculties whereas persons who have obtained Bachelor's degree in particular sphere and pursue for pedagogue's qualification usually study at special divisions working under universities where only retraining studies and development are available. Retraining persons have Bachelor's qualification degree and have developed subject competences, pedagogical experience, also study environment is important for them, therefore, lecturers working with them must orient more not to conveyance of new information but to reflection of self-reliance, initiative, practical experience, when evaluating study results of such persons, to emphasize more learning perspectives. In other words, alongside the issue of development of competences of pedagogues working at school or in a pre-school institution, the issue of development of didactic competences of lecturers who train pedagogues has to be discussed, acknowledging different needs of persons pursuing qualification and retraining.

In order to find out what is general situation of studies in retraining institutions, referring to foreign experience, exploratory research has been organized. **The aim of this article** – to reveal the opinion of retraining pedagogues about how lecturers during study process increase competences from the aspects of self-sufficiency and initiative development necessary in their activities; to determine if they orient towards future development of obtained competences or when evaluating continuing studies and referring to this to emphasize what didactic abilities of lecturers at present should be developed most.

Methods of the research – analysis of scientific literature which helped to find out what ways of organisation of teaching (learning), lecturers' behaviour form conditions for development of competences of persons pursuing pedagogue's qualification and to verify research results; questionnaire survey of people seeking retraining, quantitative and qualitative analysis of research data.

Sample of the research. During research 242 retraining pedagogues studying at two Lithuanian continuing studies institutions were questioned. Demographic characteristics of the researched:

- in the 1st institution 88,6% of studying women were questioned and 11,4% of men, in the 2nd institution – 70,6% of women and 29,4% of men. It is obvious that women dominate among the

institucijoje vyrų tirta šiek tiek daugiau, tačiau skirtumas nėra itin didelis. Skirtumas tarp institucijų respondentų galėjo lemti studijų programos. Pavyzdžiui, informatikos, matematikos mokytojo kvalifikacijos vyrai paprastai siekia dažniau nei užsienio kalbos, gimtosios kalbos.

- Tyrime dalyvavo 21–57 m. respondentai. Apklaustųjų (tiek II institucijoje, tiek I institucijoje) bendras amžiaus vidurkis – 37 m. Pagal amžių respondentai pasiskirstę nevienodai. Daugiausia tęsiančių studijas buvo tokių, kuriems tyrimo metu buvo 42 m. Rezultatai leidžia daryti prielaidą, jog pedagogo kvalifikacijos dažniau siekia jauni arba vidutinio amžiaus asmenys. O vyresni žmonės (per 50 m.) rečiau linkę persikvalifikuoti. Tikėtina, kad tokia situacija rodo, jog vyresnio amžiaus žmonės nėra pakankamai motyvuojami keisti savo kvalifikaciją. Juk Lietuvoje priešpensinio amžiaus žmonės yra garantuoti savo darbo vietos išsaugojimu.
- Patirtis darbo rinkoje. Tyrimo duomenys parodė, kad absoliuti dauguma (96,6 proc.) I institucijoje studijuojančių buvo dirbantys. 53,1 proc. respondentų turi darbą pagal specialybę, o 43,5 proc. dirbo tuo metu ne pagal turimą specialybę. Panaši tendencija pastebima ir kitoje institucijoje. II institucijoje studijuojančių dirba 94,1 proc. apklaustųjų (70 proc. turi nuolatinį darbą pagal specialybę, 29,4 proc. dirba ne pagal turimą specialybę). Apibendrinant galima daryti išvadą, jog absoliuti dauguma siekiančių pedagogo kvalifikacijos asmenų dirba ir neretai respondentų darbas yra pedagoginis. Tokią padėtį galėjo sąlygoti tai, kad ŠMM iš dalies finansuoja persikvalifikuojančiųjų į paklausių darbo rinkoje profesijų studijas. Tyrime daugiausia dalyvavo perkvalifikavimo studijų klausytojai, kurie jau turi darbo patirtį. Apklaustųjų didžiausias darbo stažas – 37 m. Tačiau buvo ir tokių, kurie dar visiškai nebuvo dirbę. Tai rodo, kad tie studentai, pabaigę vienas studijas, iš karto norėjo įgyti dar vieną kvalifikaciją Tęstinių studijų institute. Bendras visų dalyvavusių apklausoje darbo stažo vidurkis buvo 15,6 m. Analizuojant tyrimo duomenis pagal tai, koks darbo stažas dabartinėje darbovietėje, matyti, kad didžioji dalis dirba konkrečioje įstaigoje neseniai, t. y. jie neseniai pakeitė darbo vietą, kuri, matyt, reikalauja diplomo pagal užimamas pareigas. Čia bendras vidurkis buvo tik 9 m.

researched. Such research scope corresponds to country's demographic indexes of pedagogues. In the second institution a little bit more men were researched but difference is not big. Differences among the respondents may be determined by study programmes. For instance, men usually more often pursue pedagogue's qualification in information, mathematics than foreign, native languages.

- 21–57 years old respondents participated in the research. General age average of the researched (in both institutions) – 37 years. According to the age respondents are divided not equally. Majority of persons continuing studies were 42 years during research. Results allow making presumption that young or people of medium age pursue for pedagogue's qualification. Older people (over 50 years) more rarely tend to retrain. Such situation shows that older people are not motivated enough to change their qualification. After all, in Lithuania people of pre-retirement age are guaranteed the preservation of their work place.
- Experience in labour market. Research data showed that absolute majority (96,6%) of the studying in the first institution were employed. 53,1% of respondents have a job according to speciality and 43,5% were working not according to speciality. A similar tendency is noticed also in another institution. In the second institution 94,1% of the questioned persons work (70% have permanent job of their speciality, 29,4% work not to the speciality they have). Generalizing we may make an assumption that absolute majority of persons pursuing for pedagogue's qualification works and often respondents' work is pedagogical. Such situation might be determined by the fact that MES partly finances retraining studies to marketable professional studies in labour market. The biggest work experience of the researched – 37 years. However, there were also people who have never worked. It shows that these students after completing first studies at once wanted to get one more qualification in Continuing Studies Institute. General average of work experience of all participants of the research – 15,6 years. Analyzing research data according to work experience in present workplace, we may see that more people have been working in a particular institution recently i.e. they have changed workplace which requires a diploma for the particular position. General average here was 9 years. Listeners of retraining studies

Daugiausia tyrimo metu apklausta perkvalifikavimo studijų klausytojų, kurių darbo stažas dabartinėje darbovietėje yra tik vieneri metai. Ilgiausiai išdirbusio respondento darbo stažas dabartinėje darbovietėje siekė 33 metus. Manytume, kad tie respondentai, kurių darbo stažas dabartinėje darbovietėje yra labai didelis, arba ruošiasi keisti darbo vietą, arba ilgus metus dirbo be reikiamos kvalifikacijos.

whose work experience in present workplace is 1 year were questioned mostly during research. The longest work experience of respondent in present workplace reached 33 years. We would assume that respondents whose work experience in workplace is very long either tend to change workplace or have been working long years without necessary qualification.

Studentų kompetencijų ugdymo(-si) būdai, elgsena per paskaitas. Šiuo teiginių bloku norėta išsiaiškinti, kokiais būdais dėstytojai siekia ugdyti studentų kompetencijas. Tuo tikslu tiriamiesiems buvo pateikti 46 teiginiai apie tam tikrus pedagogų veiksmus, elgesį, taikomus užsiėmimų metu metodus. Pirmiausia pateiksime ir aptarsime dešimt dažniausiai naudojamų būdų, vėliau – retai naudojamus ir iš viso nenaudojamus būdus. Dažniausiai naudojami mokymo būdai paskaitų metu pateikiami 1 lent.

Ways of development of students' competences, behaviour during lectures. With block of these statements we wanted to find out in what ways lecturers try to develop students' competences. For this purpose 46 statements were given to the researched about particular pedagogues' actions, behavior, methods applied during classes. Firstly we will provide and discuss 10 most often used ways, then – rarely used or not used at all. The most often used teaching ways during lectures are presented in Table 1.

1 lentelė. Dažniausiai dėstytojų taikomi mokymo būdai, elgsena paskaitų metu, jų priklausomybė nuo darbo stažo (proc.)

Table 1. Most often applied lecturers' ways of teaching, behaviour during lectures, their dependence upon work experience (%)

Teiginiai Statements	Veiklos, elgsenos dažnumas, ryšiai Frequency of activities, behaviour, relation	Dažniai Frequencies			Koreliacija su darbo stažu Correlation with work experience	
		Dažnai Often	Retai Rarely	Niekada Never	χ^2	p
Aiškina Explain		90,2	9,8	0		
Siūlo studijuoti papildomą literatūrą Suggest studying additional literature		86,3	7,4	6,3		
Gerbia kitų dėstytojų požiūrį Respect attitudes of other lecturers		85,7	13,2	1,1		
Elgiasi taktiškai Behave tactfully		85,2	8,5	6,3		
Naudoja naujausius literatūros šaltinius Use the newest literary sources		82,9	15,1	2		
Akcentuoja esminius teiginius Emphasize significant statements		81,8	7,9	10,3		
Supažindina su programos tikslais ir turiniu Introduce with aims and content of programme		81,7	6,3	12	22,3	< 0,34
Suprantamai aiškina medžiagą Explain material clearly		79,4	8	12,6		
Yra geranoriški studento atžvilgiu Are benevolent with regard to student		79,4	7,5	13,1		
Paaiškina, kur rasti literatūros šaltinius Explain where to find literary sources		78,9	8,8	12,3		

Lietuvoje, skirtingai nei siūloma užsienio moksliniuose šaltiniuose, dėstytojai dar dažnai naudoja aiškinimo metodą, kuris studijų procese, studentų nuomone, ypač dominuojantis. Šiame teiginių dešimtuose mažai akcentuojamas studentų savarankiškumas.

In Lithuania, differently than suggested in foreign scientific sources, lecturers still often use explanation method which in study process, according to students' opinion, is dominated. These ten statements little emphasize students' self-sufficiency. In many cases it is

Daugeliu atvejų akivaizdu, jog dominuoja ne studento, bet dėstytojo aktyvi veikla (dėstytojas dažniau naudoja (o ne siūlo naudotis) naujausius literatūros šaltinius; akcentuoja esminius teiginius (o ne reikalauja akcentuoti); supažindina su programos tikslais ir turiniu; paaiškina, kur rasti literatūros šaltinius). Tik vienu atveju pastebėtas savarankiško studentų darbo akcentavimas – dėstytojai siūlo studijuoti papildomą literatūrą (86,3 proc.). Tad akivaizdu, jog perkvalifikavimo studijų metu lektoriai labiau turėtų žadinti studentų aktyvumą, savarankiškumą. Kita vertus, duomenys įtikina ir tuo, kad andragogams būdingas ir taktiškumas, pagarba savo kolegoms ir geranoriškas elgesys su studentais.

Tokia nuomonė būdinga skirtingo amžiaus respondentams, nes statistiškai reikšmingų ryšių koreliuojant minėtus dėstytojų veiklos būdus ir amžių neaptikta. Tačiau rastas vienas statistiškai reikšmingas skirtumas darbo stažo aspektu. Paaiškėjo, kad ilgesnį laiką dirbantys asmenys dažniau nei tie, kurie neseniai įsiliejo į darbo rinką, pažymėjo, jog dėstytojai neretai juos supažindina su programos tikslais ir turiniu ($\chi^2 = 22,3$, $df = 12$, $p < 0,34$). Tik 70 proc. tiriamųjų, kurių darbo stažas nesiekė 5 m., nurodė, kad dėstytojai dažnai supažindina su dalyko tikslais ir turiniu, tuo tarpu absoliuti dauguma (95,5 proc.) tų, kurie dirbo ne mažiau nei 20 m., pripažino, kad lektoriai dažniausiai supažindina su programos tikslais ir turiniu.

Rečiausiai taikomi dėstytojų mokymo būdai atspindi 2 lent.

2 lentelė. Rečiausiai dėstytojų per paskaitas taikomi mokymo būdai (proc.)
Table 2. Lecturers' ways of teaching most rarely applied during lectures (%)

Teiginiai Statements	Dažnumas Frequency		
	Dažnai Often	Retai Rarely	Niekada Never
Įtraukia studentus į savo atliekamus tyrimus Involve students in performed researches	21,2	58,9	19,9
Leidžia pasirinkti užduotis Allow to choose tasks	41,7	54,9	3,4
Siūlo rengti projektus Offer to make projects	14,3	53,7	28
Taiko veiklos refleksiją Apply reflection of activities	45,2	53,1	1,7
Kelia problemas, kurių jie anksčiau neįžvelgė Raise problems that they have not noticed before	46,3	52	1,7
Teikia žinių apie profesinės karjeros galimybes Provide the knowledge about opportunities of professional career	33,4	50,3	16,3
Taiko minčių lietu Apply Brain storm	12	48	40
Taiko individualų tyrinėjimą Apply individual analysis	32	46,9	21,1
Taiko atvejo analizę Apply case study	33,1	46,9	20

obvious that lecturer's but not student's active activities dominate (lecturer more often uses (but not suggests to use) the newest literary sources; emphasizes fundamental statements (but not suggests to emphasize); introduces with programme's aims and content; explains where to find literary sources). Only in one case accent of independent students' work was noticed – lecturers suggest to study additional literature (86,3%). Therefore, it is obvious that during retraining studies lecturers should more increase students' activeness, self-sufficiency. However, data also shows that tactfulness, respect to colleagues and benevolent behavior with students is characteristic to andragogs. Such opinion is characteristic to students of different age, since statistically meaningful relations while correlating mentioned ways of lecturers' activities and age have not been determined. However, one statistically meaningful difference regarding work experience has been found. It became clear that longer working persons in comparison to those who just got involved into labor market emphasized that lecturers often introduce them with programme's aims and content ($\chi^2 = 22,3$, $df = 12$, $p < 0,34$). Only 70% of the researched, whose work experience was less than 5 years indicated that lecturers often introduce with subject's aims and content, and absolute majority (95,5%) who worked no less than 20 years affirmed that lecturers usually introduced with programme's aims and content.

The most rarely applied lecturers' ways of teaching are revealed in table 2.

Išanalizavus naudojamus dėstytojo būdus studijų procese, matyti, kad retai dėstytojai akcentuoja studentų savarankiškumą, nes retai taiko aktyviusius metodus (žaidimus (52,0 proc.), minčių lietu (48,0 proc.), atvejo analizę (46,9 proc.), veiklos refleksiją (53,1 proc.)). Tokią situaciją galėjo sąlygoti pernelyg didelis andragogų akademiškumas, orientavimasis labiau į dalyko žinių atgaminimą nei į jų tvirtumą, ryši su praktine pedagogų veikla.

Koreliuojant rečiausiai naudotus mokymo būdus per paskaitas, atsižvelgiant į amžių statistiškai reikšmingų ryšių nerasta, todėl galima teigti, jog įvairaus amžiaus asmenys išvelgia panašiai lektoriaus dažniausiai ir rečiausiai naudojamus per paskaitas būdus. Koreliuojant rečiausiai naudotus mokymo būdus su darbo stažu taip pat nerasta statistiškai reikšmingų ryšių, vadinasi, įvairaus darbo stažo persikvalifikuojantys pedagogai panašiai mano apie lektorių rečiausiai taikomus paskaitose veiklos būdus.

Taigi apibendrinant galima teigti, kad dėstytojai iš tiesų mažai siūlo studentui savarankiško mokymosi būdų, neišnaudoja studentų iniciatyvų. Tokia situacija verčia manyti, jog galbūt dėstytojai mažai skatina studentų savarankiškumą, iniciatyvą mokymo(-si) procese todėl, kad mūsų besimokantiems suaugusiems asmenims nėra aktuali minėtų kompetencijų plėtotė. Todėl tyrimo metu respondentų buvo teirautasi, kokių mokymosi būdų jie norėtų, kurių pasigenda mokymo(-si) procese. Duomenys pateikti 3 lent.

Having analysed most rarely used in study process lecturer's ways it is obvious that lecturers rarely emphasize students' self-sufficiency, since they rarely apply active methods (games (52,0%), brain storm (48,0), case study (46,9), reflection of activities (53,1%). Such situation could be determined by too big academic subjectivity, orientation more towards reproduction of subject's knowledge than towards its consolidation, relation with practical pedagogues' activities.

While correlating the most rarely used teaching methods during lectures, statistically meaningful relations with age have not been determined, so we may state that people of different age similarly notice teaching ways most rarely and most often used during lectures. When correlating most rarely used teaching methods with work experience, statistically meaningful relations were not noticed as well, so retraining pedagogues with different work experience similarly think about lecturers' the most rarely applied ways of activities.

Generalizing we may state that lecturers rarely offer students independent ways of learning, do not use students' initiatives. Such situation makes us think that maybe lecturers do not stimulate enough students' self-sufficiency, initiative in study process, because for our adult students the development of the mentioned competences is not important. Therefore, during research, the respondents were asked what learning types that lack in teaching they would prefer in teaching (learning) process. Data presented in Table 3.

3 lentelė. Studentų pageidaujami, tačiau retokai naudojami ugdymo(-si) būdai per paskaitas (proc.), jų priklausomybė nuo amžiaus
Table 3. Students' requested but rarely used teaching (learning) ways during lectures (%), their dependence upon age

Teiginiai Statements	Dažnis Frequency			Priklausomybė nuo amžiaus Dependence upon age	
	Dažnai Often	Retai Rarely	Niekada Never	χ^2	p
Kompetencijos portfelio sudarymas Formation of competence's portfolio	14,9	52	33,1	-	-
Studentų siūlomų projektų realizavimas Realisation of students' suggested projects	14,3	53,1	32,6	-	-
Žaidimų taikymas Application of games	1,7	66	32,3	43.34	0.000
Grupinio darbo taikymas Application of group work	26,3	53,7	20	-	-
Raginimas savarankiškai ieškoti problemų sprendimo Incitement to look for problems' solving	17,2	58,3	24,5	-	-
Savo dalyko žinių su kitų programos dalykų žiniomis siejimas Connecting knowledge of own subject with knowledge of other subjects of programme	19,6	58,8	21,6	-	-
Leidimas pasirinkti užduotis Permission to choose tasks	1,9	81,4	17,4	-	-
Siūlymas analizuoti literatūrą užsienio k. language Suggestion to analyse literature in foreign language	33,6	44,6	27,8	-	-
Dažnai pasitaikančių profesinėje praktikoje problemų analizavimas Analysis of problems often met in professional practice	85,8	83,4	2,4	17,6	0,046

Trečdalis studentų pažymėjo, kad niekada dėstytojai nepadedą parengti kompetencijos portfelio (33,1 proc.), nerealizuoja studentų siūlomų projektų (32,6 proc.), neteikia žaidimų (22,3 proc.), neištraukia studentų į savo atliekamus tyrimus (20,0 proc.) ir pan.

Tokie rezultatai įtikina, kad apklausti persikvalifikuojantys pedagogai tikrai siekia savarankiškumo studijų procese, nori erdvės daugiau reikšti savo iniciatyvą.

Koreliacinė analizė atskleidė, jog vyresni asmenys dažniau nei jaunesni pageidavo, kad per paskaitas būtų dažniau taikomi žaidimai ($\chi^2 = 43,34$, $df = 12$, $p < 0,000$). Nustatyta, kad sulaukę daugiau nei 46 m. mažiau nei trečdalis respondentų pageidavo tokio metodo taikymo paskaitose, tuo tarpu nė vienas jaunas respondentas (iki 25 m.) nenorėjo, kad dėstytojai mokytų juos pasitelkę žaidimus, o iš vyresnių persikvalifikuojančių asmenų jau apie penktadalis norėjo minėto mokymo metodo taikymo paskaitose. Taip pat nustatyta, kad daugiau vyresnių nei jaunesnių persikvalifikuojančių asmenų pageidauja, jog dėstytojai dažniau analizuotų jų profesinėje veikloje pasitaikančias problemas ($\chi^2 = 17,6$, $df = 12$, $p < 0,046$). Detalesnė analizė parodė, kad daugiau nei pusė vyresnio amžiaus asmenų siūlė, kad dėstytojai naudotų aptariamą būdą perteikdami žinias, tuo tarpu tik apie trečdalis jaunesnių nei 25 m. respondentų manė, jog reikėtų dažniau analizuoti darbe pasitaikančias kliūtis. Kitais atvejais statistiškai reikšmingų ryšių nerasta.

Koreliacinė darbo stažo ir pageidavimo naudoti mokymo būdus per paskaitas analizė parodė, jog persikvalifikuojančių pedagogų darbo stažas neturi ženklėsnes įtakos jų nuomonei dėl pageidautinų lektoriaus darbo būdų panaudojimo.

Studentų kompetencijų vertinimas. Organizuojant tyrimą manyta, kad tiriant perkvalifikavimo studijų būklę yra svarbu ne tik gilintis į studijų organizavimą, lektorių taikomus mokymo(-si) būdus, jų elgesį užsiėmimų metu, bet ir išsiaiškinti, kaip dėstytojai vertina studentus. Tokia informacija leistų dar labiau įsigilinti, kuriose konkrečiai srityse būtų aktualu šiandien vykdyti dėstytojų pedagoginės kompetencijos plėtotę. Juk konkrečių tyrimų šia linkme yra mažai, retokai ir gana stichiškai yra organizuojamas universitetų pedagoginio personalo kvalifikacijos tobulinimas, o štai užsienio patirties analizė parodė, kad daugelyje šalių kreipiamas dėmesys į dėstytojų veiklos kokybę, jiems siūlomi sistemingi kvalifikacijos tobulinimo kursai, kai kur net reikalaujama sertifikato, liudijančio apie jo kompetenciją dėstyti suaugusiems asmenims. Duomenys apie dėstytojo taikomas vertinimo strategijas pateikti 1 pav.

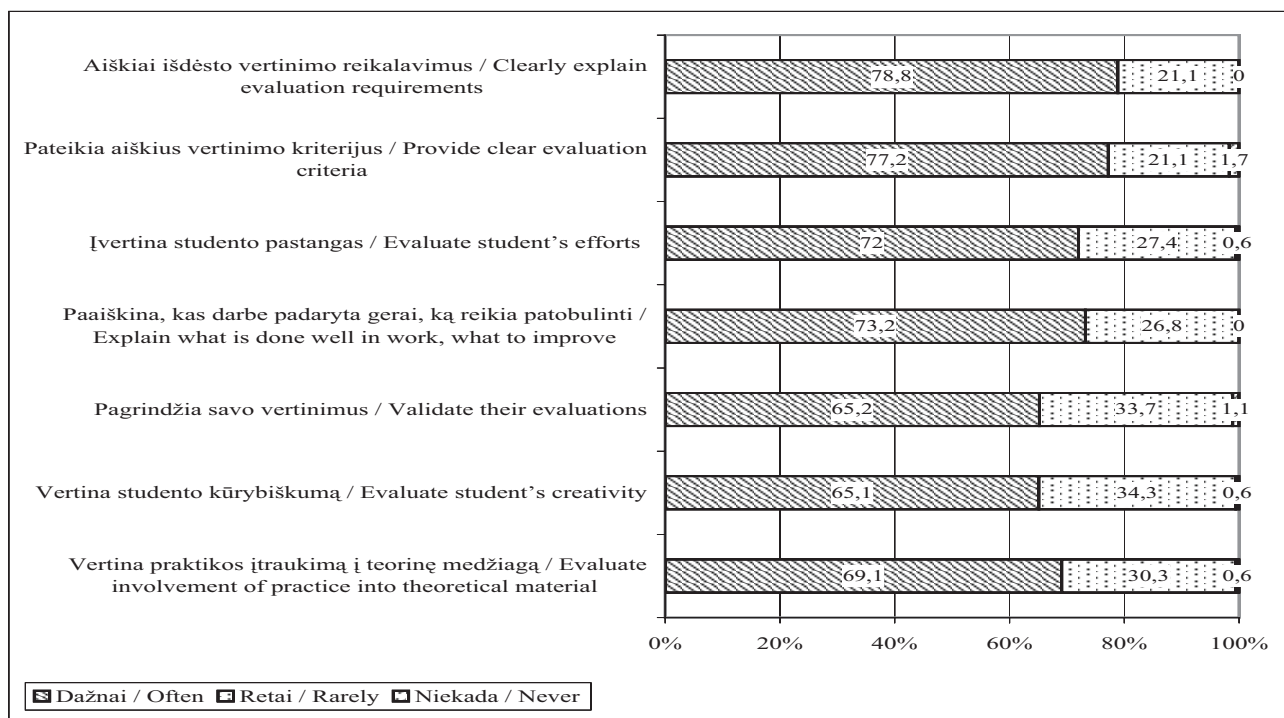
The third part of students indicated that lecturers never help to prepare portfolio of competences (33,1%), do not realize students' suggested projects (32,6%), do not offer games (22,3%), do not involve students in their performed researches (20,0%), etc.

Such results convince that interviewed retraining pedagogues really pursue for self-sufficiency in study process, want space for expressing their initiative.

Correlative analysis revealed that older people more often than younger wished that games would be applied more often during lectures ($\chi^2 = 43,34$, $df = 12$, $p < 0,000$). It was determined that the third part of respondents over 46 years requested application of such method during lectures, whereas not a single young respondent (up to 25 years) did not want that lecturers taught them using game method and already the fifth part of all older people seeking retraining wanted the application of mentioned method during lectures. It has also been identified that more older retraining persons than younger requested that lecturers would more often analyse problems appearing in their professional activities ($\chi^2 = 17,6$, $df = 12$, $p < 0,046$). More detailed analysis has shown that more than half of older persons suggested that lecturers would use method of consideration when revealing knowledge whereas only the third part of respondents younger than 25 years thought that obstacles appearing at work should be analysed more often. In other cases statistically significant relations have not been determined.

Correlative analysis of work experience and request to use teaching ways during lectures showed that work experience of retraining pedagogues does not make significant influence on their opinion regarding usage of requested lecturer's ways.

Evaluation of students' competences. When organizing research we thought that while analyzing the condition of retraining studies it is important not only to go deeper into organisation of studies, teaching (learning) ways applied by lecturers, their behaviour during lectures but also to find out how lecturers evaluate students. Such information would allow analysing better in which spheres it would be important to carry out development of lecturers' pedagogical competence. There are no many researches of this kind, rarely and rather spontaneously development of qualification of university's pedagogical staff is organized and analysis of foreign experience showed that in many countries attention is paid to quality of lecturers' activities, they are offered systematic courses of qualification development and sometimes certificate proving competence to teach adults is required. Data about evaluation strategies applied by lecturers is presented in pic. 1.

1 pav. Respondentų nuomonė apie jų kompetencijų vertinimą studijų procese
Figure 1. Respondents' opinion about evaluation of their competences in study process

Duomenys parodė, kad studentai yra tinkamai informuojami apie vertinimo reikalavimus (78,8 proc.), dėstytojai jiems pateikia aiškius vertinimo kriterijus (77,2 proc.), vertina studento pastangas (72 proc.), jei reikia, dažnai paaiškina, kas buvo gerai ar blogai (73,2 proc.). Tačiau trečdalis apklaustųjų nurodė, kad dėstytojai retai pagrindžia savo vertinimus (33,7 proc.), nedažnai vertina studentų kūrybiškumą (34,3 proc.) ar praktikos įtraukimą į teorinę medžiagą (30,3 proc.). Tad šie rezultatai patvirtina, kad dėstytojai šiuo metu labiau orientuojasi į savo dėstomojo dalyko žinių atgaminimą, bet dar nepakankamai galvoja apie tai, ar vertinimas skatina besimokančiuosius tęsti mokymąsi, padeda jiems mokytis. Kitaip tariant dar neretais atvejais, kaip parodė persikvalifikuojančių pedagogų apklausa, andragogams žinių vertinimas yra labiau aktualus kaip sertifikavimo procesas, bet ne kaip orientyras studentui gilinti savo kompetencijas.

Koreliacinė analizė atskleidė, jog egzistuoja ryšys tarp jų kompetencijų vertinimo ir amžiaus. Nustatyta, kad vyresnieji persikvalifikuojantys pedagogai labiau nei jaunesnieji akcentuoja, jog lektoriai pateikia aiškius vertinimo kriterijus ($\chi^2 = 17,21$, $df = 12$, $p < 0,046$), paaiškina, kas studento darbe yra gerai ir ką reikia pataisyti ($\chi^2 = 19,56$, $df = 12$, $p < 0,021$), pagrindžia savo vertinimus ($\chi^2 = 22,34$, $df = 12$, $p < 0,008$), atsižvelgia vertindami į kūrybiškumą ($\chi^2 = 23,27$, $df = 12$, $p < 0,026$). Tik maždaug trečdalis iki 25 m. asmenų nurodė, kad

Data showed that students are properly informed about evaluation requirements (78,8%), lecturers present clear evaluation criteria (77,2%), appreciate students' efforts (72%), when necessary often explain what was good or bad (73,2%). However, the third part of respondents indicated that lecturers rarely motivate their evaluations (33,7%), not often evaluate students' creativity (34,3%) or involvement of practice in theoretical material (30,3%). These results confirm that at present lecturers are more oriented to reproduction of knowledge of their subject but do not think enough about if evaluation motivates students to continue studying, or helps them to learn. In other words, as survey of retraining pedagogues has shown in some cases evaluation of knowledge for andragogs is more important as the process of certification but not as reference point for the student to develop competences.

Correlative analysis revealed that relation between evaluation of their competences and age exists. It has been determined that older retraining pedagogues more than the young ones emphasize that lecturers present clear evaluation criteria ($\chi^2 = 17,21$, $df = 12$, $p < 0,046$), explain what is done well in student's work and what has to be corrected ($\chi^2 = 19,56$, $df = 12$, $p < 0,021$), verify their evaluations ($\chi^2 = 22,34$, $df = 12$, $p < 0,008$), when evaluating take into consideration creativity ($\chi^2 = 23,27$, $df = 12$, $p < 0,026$). Specifically, if only about third part of persons up to 25 years indicated

dėstytojas vertindamas jų kompetencijas dažnai taiko nurodytus būdus, o absoliuti dauguma vyresniųjų teigė, jog lektoriai aiškiai išdėsto savo vertinimo kriterijus, parodo, kas yra gerai padaryta, ir tai, ką reikia pataisyti, pagrindžia savo vertinimus, vertindami kreipia dėmesį į studento kūrybiškumą.

Koreliacinė analizė taip pat įrodė, jog ne tik amžius, bet ir darbo stažas veikia persikvalifikuojančių pedagogų nuomonę apie jų rezultatų vertinimą studijų procese. Anksčiau įsilieję į darbo rinką respondentai dažniau nei ką tik pradėjusieji dirbti nurodė, jog lektoriai vertindami jų darbus aiškiai išdėsto reikalavimus ($\chi^2 = 22,41$, $df = 12$, $p < 0,033$), paaiškina, kas yra gerai atlikta ir ką reikia taisyti ($\chi^2 = 22,29$, $df = 12$, $p < 0,034$). Taigi persikvalifikuojančių pedagogų darbo stažas ir amžius šiek tiek veikia tiriamųjų požiūrį į jų studijų rezultatus.

Apibendrinant tyrimo rezultatus galima teigti, kad šiuo metu tirtose Lietuvos institucijose būtina rūpintis dėstytojų, dirbančių su persikvalifikuojančiais pedagogais, didaktine kompetencija ir reikėtų šias problemas, matyt, pradėti spręsti ne tik konkrečios institucijos iniciatyvos, bet visos šalies lygmeniu. Itin svarbu, kad dėstytojai gebėtų labiau akcentuoti persikvalifikuojančių asmenų savarankiškumą, iniciatyvą.

Išvados

Šiuolaikiniuose andragogikos tyrimuose akcentuojama, kad andragogas turėtų skatinti besimokančio suaugusiojo siekį tęsti mokymąsi ateityje. Svarbu dirbant su tokiais asmenimis ugdyti besimokančiojo savarankiškumą ir skatinti iniciatyvą tiek savo veikla auditorijoje, tiek ir vertinant studento kompetencijas.

Tyrimo rezultatai parodė, jog tirti įvairaus amžiaus ir turintys skirtingą darbo stažą persikvalifikuojantys pedagogai mano, kad andragogas dažniausiai siekia tik perteikti žinias (aiškina, siūlo studijuoti papildomą literatūrą, naudoja naujausius literatūros šaltinius), elgiasi su studentais taktiškai ir geranoriškai, bet retokai stengiasi formuoti jų savarankiškumą bei palaikyti iniciatyvą (tik retkarčiais įtraukia studentus į savo atliekamus tyrimus, leidžia pasirinkti užduotis, siūlo rengti projektus, taiko veiklos refleksiją, atvejo analizę, žaidimus ir kitus aktyvius metodus, teikia žinių apie profesinės karjeros galimybes ir pan.). Tirti studentai pageidauja būtent pastarosios veiklos studijų procese.

Aptardami andragogų gebėjimą vertinti studentų kompetencijas siekio mokytis toliau plėtojimo as-

that the lecturer when evaluating their competences often applies the mentioned ways, absolute majority of senior people stated that lecturers clearly explain their evaluation criteria, show what is done well and what has to be corrected, validate their evaluations, pay attention to student's creativity while evaluating.

Correlative analysis also showed that not only age but work experience as well influences retraining pedagogues' opinion about evaluation of their results in study process. Respondents who got involved in labour market earlier more often in comparison to those who just started working indicated that lecturers when evaluating their works clearly explain requirements ($\chi^2 = 22,41$, $df = 12$, $p < 0,033$), explain what is done well and what has to be corrected ($\chi^2 = 22,29$, $df = 12$, $p < 0,034$). Therefore, generalizing we may state that work experience and age of retraining pedagogues slightly influence the attitude of interviewed people towards their study results.

Generalizing the research results we may state that in the investigated Lithuanian institutions it is necessary to feel concern about didactic competence of lecturers' working with retraining pedagogues and these problems should be started to be solved not only upon the initiative of one particular institution, but at the level of the whole country. It is especially important that lecturers would be able to emphasize more self-sufficiency, initiative of people who are retraining.

Conclusions

In modern researches of andragogy it is emphasized that andragog should motivate the object of studying adult to continue studies in the future. Consequently, it becomes important while working with such people to develop self-sufficiency of the student and stimulate the initiative by both – the activities in the class and when evaluating student's competences.

The research results have shown that the investigated retraining pedagogues of different age and having different work experience think that andragog usually aims only to transmit the knowledge (explains, suggests studying supplementary literature, uses the newest literary sources, offers supplementary literature), behaves with the students tactfully and benevolently, but rarely tries to form their self-sufficiency and maintain initiative (only sometimes involves students into performed researches, allows choosing tasks, suggests preparing projects, applies reflection of activities, case study, games and other active methods, presents information about the opportunities of professional career, etc.). The investigated students especially request for the latter activities in the study process.

While evaluating andragogs' ability to evaluate stu-

pektu, tirti persikvalifikuojantys pedagogai akcentavo, jog dėstytojai labiau vertina jų kompetencijas dėl paties sertifikavimo (aiškiai išdėsto reikalavimus, pateikia aiškius kriterijus), bet menčiau orientuojasi į jų įgyjamų kompetencijų plėtotę ateityje ar tęstinį mokymąsi (rečiau pagrindžia vertinimus, atsižvelgia į studento kūrybiškumą, praktikos įtraukimą į teorinę medžiagą). Vyresnieji ir ilgiau dirbantys persikvalifikuojantys asmenys dažniau nei jaunesni, neseniai įsilieję į darbo rinką studentai išvelgia dėstytojų orientaciją į kompetencijų plėtotę ateityje ar tęstinį mokymą.

Gauti rezultatai įtikina, kad lektorių, dirbančių su persikvalifikuojančiais pedagogais, andragoginės kompetencijos plėtotė – aktuali problema, kurią galima spręsti pasitelkiant sisteminį požiūrį į andragoų kvalifikacijos tobulinimą.

dents' competences from the aspect of development of willingness to study further, the investigated retraining pedagogues emphasized that lecturers evaluate their competences more due to the certification (clearly present evaluation requirements, present clear evaluation criteria), but less orient towards their development of acquired competences in future or continuous studying (rarely motive evaluations, refer to student's creativity, involvement of practice into theoretical material). Senior and longer working retraining persons more often than the younger students who just got involved into labour market see lecturers' orientation towards development of competences in future or continuous studying.

The obtained results prove that development of andragogic competences of lecturers working with retrained pedagogues is an important problem which might be solved with the help of systematic attitude towards improvement of andragog's qualification.

Literatūra

- Black, P. & William, D. (1998). Assessment and Classroom Learning. *Assessment in Education*, 5(1), 7–71.
Boud, D. (2000). Sustainable Assessment: rethinking assessment for the learning society. *Studies in Continuing Education*, 22(2), 151–167.
Brookfield, S. (1995). *Becoming a critically reflective teacher*. San Francisco: Jossey-Bass.
Cranton, P.A. (2002). Teaching for transformation. *New Directions for Adult and Continuing Education*, 93, 63–71.

References

- Hattie, J. & Jaeger, R. (1998). Assessment and classroom learning: A deductive approach. *Assessment in Education*, 5(1), 111–122.
Knowles, M. S. (1975). *Self-directed learning: A guide for learners and teachers*. Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey.
Pedagojų perkvalifikavimo programų metodologija ir realizavimo metodika (2007). Prieiga internetu: www.mkc.lt/documents/2.4.2/Ped_metodika.doc (tikrinta 2009-03-20).

RIMA BAKUTYTĖ

Socialinių mokslų (edukologija) daktarė,
Šiaulių universiteto Edukologijos katedros docentė,
Tęstinių studijų instituto direktoriaus pavaduotoja.
Moksliniai interesai: suaugusiųjų mokymas(-is),
pradinių klasių mokinių humaniško ugdymas.

Doctor of social sciences (educology),
Šiauliai University, Department of Education,
Associated professor,
Institute of Continuing Studies, Deputy director,
Scientific interests: adult education, education of
humaneness in primary school.

Address: Stoties Str. 11, LT-76351 Šiauliai, Lithuania
E-mail: rima.a@tsi.su.lt

LIDIJA UŠECKIENĖ

Socialinių mokslų (edukologija) daktarė,
Šiaulių universiteto Edukologijos katedros docentė,
Tęstinių studijų instituto direktorė.
Moksliniai interesai: suaugusiųjų mokymas(-is),
humanistinis ugdymas vaikų darželyje, gamtamokslinis
ugdymas, lyginamoji edukologija.

Doctor of social sciences (educology),
Šiauliai University, Department of Education,
Associated Professor,
Institute of Continuing Studies, Direktor,
Faculty of Education, Scientific interests: adult edu-
cation, education of humanity in kindergarten, natural
science education, comparative pedagogy.

Address: Stoties Str. 11, LT-76351 Šiauliai, Lithuania
E-mail: lidija.u@tsi.su.lt